

## ברית המועצות ומדינת ישראל

יחיאל הלפרן

הקודמת על עתיד הצ'כים, הסרבנים, הקרואטים וכו' כאמרם כי „ראשית גורלם של אלה להישמד בסערת עולם מהפכנית“.

נדרשה טלטלה רוחנית חזקה, נדרש חשבון נפש עמוק במפלגה הבולשביסטית, ונדרש שאיבי סס"ר למיניהם ינסו לעשות את עמי הספר הנחשלים קרנים לנגח בהם את המשטר הסובייטי, למען יובן הדבר שהוא, לכאורה, מובן מאליו: אם עקרונות המהפכה וביצועם אין בהם כדי לחסל קפוח ועוול, אין זה גימוק מספיק כדי להצדיק את העוול ולהשלים לקיומו. בעית האזורים הנחשלים בברית המועצות לא „נפתרה“ על ידי „החוקים האכזריים“ של המהפכה, אלא על ידי הרחבת עקרונותיה והעמקתם, על ידי העלאת מוסרה לשלב גבוה יותר, על ידי מאמצים מיוחדים והשקעת כוחות ואמץ צעים מיוחדים באזורים האלה, בתכניות הבינוי היו מעדיפים מכמה בחינות את צרכי הארצות המפגרות למען יוכלו להדביק את התעשייה והחקלאות בחבלים המפותחים יותר, וכן עשה השלטון הסובייטי מאמצים שהם בבחינת חידוש מעשי בראשית, על מנת להצמיח תרבות לאור מית מסרעפת ומעולה יותר לעמים „ללא שפה והיסטוריה“.

\*

האמצעים היוצאים מגדר הרגיל שבאו להער לות את העמים הנחשלים בברית המועצות, הם אחת הדוגמות המאלפות, כי מהפכה ואפקיה המוסריים אינם דבר מוחלט ומגמר, קיבוצים אנושיים נוספים זוקפים קומתם ועולים, קיפור חים נוספים, ואף מיוחדים במינם, מתדפקים ותובעים את עלבונם, וממילא מתעמקים ומתרחבים מושגי הצדק, מן האוטופיה של אפלטון, שלא ראה עוול בהנצחת העבדות, ועד לימינו עברנו כברת דרך ארוכה, אולם לא בקלות, ולא במהרה, יטע הנרדף את צדקת ענינו „המיוחדת“ בלבבות, ולו גם בלבם של אנשי המהפכה, ואינה דומה דרכו של זה לדרכו של זה, יש שהנסיבות החיצוניות מסייעות בידי המדוכא ויש שהן מכבידות עליו ועל האיבקותו, יש שהן מזרזות את השתחררותו מן הבדידות ויש שהן משהות אותה, נסיבות התעוררותו של

הדבר היה למחרת המהפכה הבולשביסטית. בחלקי המדינה השונים הושלמה הקמת המשטר החדש, הוא הוקם גם בחבלים המפגרים של אסיה הסובייטית, וראה זה פלא: סדרי חייהם של אוכלוסי המקום בחבלים האלה לא נשתנו כמעט במאומה אחרי המהפכה. תעשיית ראוייה לשמת לא היתה כאן, היתה שכבה דקה של פועלים מקצועיים, כגון פועלי רכבת, אך כמעט כולם היו רוסים, הוא הדין באינטליגנציה והפקידות המעטה, לכך דאגו השלטונות הצאריים בזמנם, אוכלוסית המקום לא היתה לה, לרוב, אף הקלאות ראוייה לשמה וחייה היו לעתים חיי שבטים נודדים למחצה, היא לא הצליחה להעמיד אנשי ציבור משכילים משלה ולא היה לה מגע עם העולם, אף הסוציאליסטים והקומוניסטים המעטים היו לא מאנשי המקום, אלא רוסים, כשנמסר השלטון בחבלים המפגרים האלה לידי הפועלים, הוא נמסר, למעשה, לידי הפועלים הרוסים, ומשעמדה ממשלת סס"ר לקומם את התעשייה, התרכזה פעולתה באזורים האירופיים המפותחים ביותר, כאן היו גושי תעשייה שהוקמו עוד בימי הצאר והיה יסוד להרחבה ולפיתוח נוסף, כאן היו רבבות פועלים בעלי נסיון, שכבה כלשהי של אנשי מקצוע משכילים, קשר נוח יותר עם מרכזי השלטון והמדע, החישוב הכלכלי והמעשי חייב להשקיע את המאמצים כאן ולא באזורים המפגרים, עמי אסיה ושבטיה אשר במדינה הרוסית היו עניים וירודים לאין ערוך מאחרים — ובזאת רצתה המדיניות הצארית במשך דורות, והנה באה המהפכה ובעקבותיה התמורות הגדור לות, ואף חריש עמוק זה לא היה בו כדי לעקור את העוול ההיסטורי הנעשה לארצות הנחשלות, השלטון הוסיף להיות רוסי והפיגור נשאר כשהיה, האם תגיע פעם המהפכה, וברכתה, לעמים ולשבטים האלה?

יש שביקשו ליצור מעין תיאוריה, ולהר כוח כי אין מנוס: אלה „חוקיה האכזריים של המהפכה“, ואין ברירה, הישונים המפגרים, השבטים והעמים הנחשלים, יישחקו וייעלמה ועל חורבותיהם ייבנו חיים חדשים — מעין מה שהתנבאו סוציאליסטים ומהפכנים במאה

המשטר הסובייטי אינו יודע חוסר עבודה, גם רב בו לעתים קרובות המחסור בידים עובר דות. זוהי אהת הסיבות לסגירת שערי היציאה מסס"ר. והן ציונות פירושה יציאת יהודים מארצות פיזורם. בברית המועצות פירושה יציאת המזני אזרחים מן הנאמנים והמוכשרים ביו תר, אנשי יזמה ויכולת רוחנית רבה. ודוקא לאלה זקוק מאד המשטר החדש, וחסרונם בת קופה הראשונה היה מורגש ביותר.

ברית המועצות רואה מראשיתה ענין חיוני ברכישת אהדה גם בקרב העמים האסיאתיים אשר מחוץ לגבולותיה. משקל היהודים בארץ ישראל היה קטן, וזמן רב נחשב לאפסי. עמי ערב, לעומת זאת, גילו איבתם לצינות. ההתקשרות עם הציונות עשויה היתה, לדעת המכריעים בדבר, להכביד ולא להקל על מדיניות סס"ר ומגמותיה במזרח. בהזדמנויות רבות ניסו מתנגדיה של ברית המועצות לזהות אותה עם „שלטון היהודים“. האם לא היו סיכויים, שנסיון דומה יצליח במיוחד בקרב הערבים? האם כדאי לשאת מעמסה נוספת זו? הואיל ולא היינו עדיין גורם המסוגל להשתמש ביכולתו ובעושרו כרצונו — הכריעו השיקולים נגדנו.

על כל אלה נוסף השוני — החידוש שבציונות, ערעורנו הנועז על מושגי הצדק והשויון המקובלים. ערעור כזה על המורש והמקודש, אין בו כדי להקל על תנועת שחרור ומאבקה.

משהכיר האדם כי פשע הוא לגזול מחברו את רכושו — נחשב הדבר להישג מוסרי גדול, ובצדק, הסייג והאיסור הן באו למנוע, שדבר אשר נרכש בעמל וזיעה יועבר בנרגע לידי גזלן ושודד. התורה הסוציאליסטית באה לערער על כלליותו של מוסר זה. היא שאלה: האמנם נרכש כל נכס בעמל וזיעה? היא שאלה לתולדות הרכוש הפרטי ומקורותיו, וכן לפשר הדבר, שלאנשים רבים כל כך אין רכוש כלשהו, אף על פי שהם עובדים ועמלים ללא הפוגה. האם אין הרכוש הפרטי הרב גופו תוצאה של גזל תוצרת מידי היוצרים? מחקרו הגדול של מארכס „הקאפיטאל“ הוא בראש ובראשונה מאמץ מחשבתי רב להשיב על השאלות האלה ולהעלות את מוסר האנושות לשלב גבוה יותר.

והנה, רובה העצום של האנושות מעוניין במישרין בהשרשתו של המוסר החדש הזה

העם היהודי היו קשות ביותר, רובן היו לרעתנו. קיפוחם ופיגורם של העמים האסיאתיים אשר בברית המועצות ביקשו להסתייע בו בשעתו מדינות אימפריאליסטיות זרות וכן כריות ריאקציוניים רוסיים. המשך הקיפוח הזה הורגש כסכנה תמידית לשלומה ושלמותה של סס"ר, והסרת הקיפוח היתה כאמצעי נוסף לחיזוק המדינה הסובייטית. אין צריך לומר, כי ביצולם של העמים הקולוניאליים, ושפל-רמתם, הוא משענת חשובה לממשלות ריאקציוניות שונות, ואילו תמיכת סס"ר בהתקוממות העמים האלה עשויה לסייע בשבירת שלטון הריאקציה בעולם. העמים האירופיים שהיו כלריים ומשועבדים בעעתם במסגרת של מדינות רב-לאומיות, כגון האוקראינים, הבילורוסים במרי לין וכד' בתקופה בין שתי המלחמות — שאיפת המדינות השכנות ליצור אירידנטה לאומית עזרה להם לא מעט בהיאבקותם. בין כה ובין כה היו כל העמים האלה גורמים אשר רבים ושונים ראו ענין להתקשר אתם ולזכות באהדתם. לא כן העם היהודי. פיזורנו, השנאה האורפת אותנו, תלות עצם קיומנו ברצון אחרים, ברצונם להגן עלינו מפני גזירות, פרעות וכליה, נתנו אותנו כעם חסר-אונים לגמרי. המתקשר אתנו, ועם ענינו, קונה לו בן-ברית הכבול באלפי כבלים, גם כשהוא חפשי לכאורה, ולמעשה אין בידו לא לסייע ולא להזיק לזולתו לפי בחירתו החפשית. היותנו בגלות עשה את השנאה אלינו גורם כבד-משקל במאבקים בין עמים ומעמדות — אך לא אותנו ואת רצוננו. אפילו מי שראה חובה וענין לעצמו למעט או לעקור את השנאה ליהודים, לא ראה חובה וענין לעצמו לעשות זאת דוקא בהתאם להשקפתנו ולרצוננו שלנו.

ברית-המועצות הרבתה לעשות למען זכויות היהודים במסגרת החיים הסובייטיים. במידה שיהודים רצו בדבר, ניתנה להם האפשרות והתמיכה המלאה להקמת מוסדות ומפעלים חרי-בוחיים בידיהם. אולם ספק אם היה מי שהאמין, כי העצמאות התרבותית הזאת, ואף רצון היהודים להחזיק בה, יאריכו ימים. המשטר הסובייטי גילה רצון תקיף לשרש את השנאה ליהודים, והאמונה כי הדבר יעלה בידו נוסדה בעיקר על ההנחה, כי בסופו של דבר יתבוללו היהודים בקרב שאר העמים הסובייטיים. את התמיכה בדרך הציונית ראו בסס"ר ככרוכה בקשיים נוספים ובהפסדים.

יכולנו לשנות את העובדה, שעם התלוי בחסדי אחרים אינו נחשב בעל־ברית אפשרי. לא יכולנו לשנות את העובדה, שברית המועצות היא ברית עמים טריטוריאליים, ומנהיגיה רואים את הרברים ונוהגים ברוח המוסר המקובל על העמים הטריטוריאליים. לא יכולנו לשנות את העובדה, שהננו תנועת שחרור של עם לא־טריטוריאלי יחידי שהתקומם, ואין מסביבנו תנועות שחרור דומות שבעלי־תן בעלה גם אנחנו. יכולנו לצפות אך לתמורה אחת בלבד: כי על ידי היאבקותנו ויצירתנו נהיה גם אנחנו לגורם עצמאי, אשר לאהדתו ולהתקשרות עמו ערך ותוצאות ממשיות. כל זמן שלא חלה תמורה זאת, חסרים היינו כל מנוף לשבירת חומת בדידותנו גם בברית המועצות. לכן לא היו תוצאות לכל המאמצים לשכנע בעזרת ויכוח חים והסברים שהיו באים במקום הבניה והיצירה הממשית. לכן טראגיים כל כך היו הנסיגות לרכוש את לב מתנגדינו בסס"ר על ידי הב"טחת נאמנות ללא גבול, על ידי נכונות לויתורים בלי סוף, יש והמאמצים האלה פעלו פעולה הפוכה. הרי היה בהם משום הוכחה נוספת ובולטת ביותר, עד היכן מגיעה חולשתנו.

אל השינוי שבא במעמדנו ומשקלנו בעולם צריכים היינו להגיע בנסיבות קשות ללא דוגמה. צריכים היינו ליצור יש מאין. אפילו הקרקע לא היתה מתחת לרגלינו. וצריכים היינו להיאבק לא רק בתוך בדידות ואדישות, הן מכל צד קמו עלינו — מקרב המשעבדים ומקרב המשועז־בדים, ממחנה אויבי הסוציאליזם וממחנה המהפכ־נים, מבית ומחוץ, ואף על פי שגילינו אומץ ויכולת בניה לא־שכיחה, לא תמיד הצלחנו להתגבר על המכשולים שטמנו לנו. התקדמותנו לקראת יתר עצמאות, לקראת יתר יכולת ומשקל עצמאי — התמהמהה לבוא. וככל שהת־מהמהה, כן נמשכה ההתנגדות אלינו גם בברית המועצות.

עם כניסת האבקותנו לשלב מכריע שינתה ברית המועצות את עמדתה. היא נחשבת עתה בצדק תומך מסקני ביותר במדינת ישראל וכי־התבצרותה. מה גרם למיפנה החד? ומה משי־מעוה התמורה ותוצאותיה בשטחי המגע השונים בינינו לבין ברית המועצות? לבעיות אלו ניחד את הבירור במאמר הבא.

ובהפיכתו לגורם מכריע בסדרי חיינו, ואף על פי כן, מה קשה הדרך ומה רבה ההתנגדות.

הבנה לציונות מותנית אף היא בשינוי ערכין מוסרי. היה בדבר משום הישג והתקדמות רבה, משתתחילה להדור ללב האנושות ההכרה, כי ארץ שייכת ליושבים בה, הבריות התחילו רואים את משעבדי העמים כראות פושעים ועבריינים, והדבר עודד וחיזק את ידי המת־קוממים על הדיכוי הלאומי. הציונות באה לערער על כלליותה של השקפה זו ועל מידת הצדק שבה. היא שאלה: כיצד אירע, שעם מהגדולים בתולדות האנושות נשאר ללא ארץ? האם לא משום שמולדתו נגזלה ממנו? ומה מידת היושר שבהנצחת גזל זה?

קבלה בידנו, והמחשבה הסוציאליסטית, וביחוד הוגי דעות מקרב הבולשביקים, הדגישו זאת ביתר שאת: לתכונות היסוד של אומה שייכת ישיבתה במרוכז על אדמתה. קיבוץ אֶתגני החסר תכונה זו אינו עם וסופו להיבטל. היה בהשקפה זו מעין גזר־דין של מיתה על העם היהודי, והציונות ערערה עליה. היא הכניסה לעולם המחשבה והערכים המוסריים השקפה חדשה: עם שגורש ממולדתו והוא חסר טריטוריה, יש להתוירו אליה, למען לא יתנוון ולא יעבור מן העולם.

וגם כאן לא עמד שום עם שהתקומם נגד שעבודו לפני תפקיד קשה כתפקידנו. עמי אירופה המשועבדים והעמים הקולוניאליים לא דרשו אלא שעקרונות הצדק המקובלים בעולם המהפכני יושלמו ויוגשמו גם בנוגע אליהם. ואילו הציונות הביאה עקרון חדש שהיה בניגוד למקובל ולמקודש, הן יושבי הארץ הזאת היו כרובם ערבים, והמעונין במישרין בקבלת הע־קרון החדש אינו רובה של האנושות, ולא עמים רבים, אלא עם אחד, עם מפורז ומפורד, וכולו תלוי בחסדי אחרים. הייפלא שקשה היה למצוא אוזן קשבת לערעורנו ותביעתנו — קשה כפליים דוקא במחנה המהפכני שראה בעקרון „הארץ ליושביה“ שיא הצדק והאוניברסליות המוסרית וגם נשק כביר במלחמתו עם הסדר הישן?

•

כל הנסיבות החיצוניות היו נגדנו ונגד ההבנה לענינו, ולא בידנו היה לשנותן. לא